

Juhend seente kogumiseks seenekogudesse

Sinu seeneliust võib saada mükoloogidele tänuväärt materjal, mida uurida mikroskoobiga või molekulaarselt. Viimasel juhul eraldatakse seentest laboris DNA ja võrreldakse saadud järjestusi geenipankades olevatega. Seente viljakehad kaovad kiirelt – seega on oluline need leiud hästi jäädvustada ja asjatundlikult edasiseks uurimiseks koguda. Abiks on allolevad juhised.

Leiukohas

1) Pildista

Tee pilt seene värsketest viljakehadest (sellistest, mida endale pannile korjaksid; väldi liiga ussitanuid ja lagunevaid), millel kõik seene osad on näha. Näiteks, kübara ja jalaga liikidel (vt joonis 1) tuleks kõigi tunnuste jäädvustamiseks pildile sättida mitmeid viljakehi, millest osal oleks näha kübarapind, teisel kübara alapind, st eoslehekesed/ torukesed/ narmad. Kui viljakehi on ainult üks, tuleks teha mitu pilti. Ühe viljakeha võib lõigata pooleks (eriti puravikel), et jäädvustada seeneliha värv ja selle muutus.

Riisikatel tuleks eoslehekesi või kübara serva noaga vigastada, et pildile saada piimmahl. Osal liikidel võib selle värv muutuda, seega tuleks natuke oodata. Teist viljakeha tuleks piimmahla väljutamiseks vigastada vahetult enne pildistamist.

Viljakeha tuleks tervikuna ära korjata, kuna kasvupinda peitunud jalg on liigi määramiseks oluline. Pildi kompositsioon (vt joonis 1): terve kaader (maastiku-, mitte portreevaates) võiks seentega täidetud olla. Kui jätab servadesse tühja ruumi, lõika see hiljem ära. Viljakehi tuleks hoolikalt sättida looduslikul taustal, nt maapinnal või puidupinnal. Võõrkehad (oma näpud, teise seeneliigi viljakehad, nuga jmt) tekitavad pildil müra. Viljakeha suuruse võrdluseks võid kasutada mingit mõõtjoont (vt joonis 1, paremal) või näiteks münti.

Heade seenepiltide näited on raamatus Kalamees & Liiv. 2005 (mitmed kordustrukid). 400 Eesti sent. Eesti Loodusfoto.

Joonis 1. Vasakul rohelise kärbseseene (*Amanita phalloides*) eksemplar TUF106805. Paremal kadakamütsiku (*Mycena juniperina*) eksemplar TUF106973, joonlaud 1 cm. Pildid: Vello Liiv.

2) Pane kohe kirja leiukoha info

GPS koordinaadid (seadista nutiseade pildile koordinaate lisama): parim oleks kujul 58.67487° 27.67907°.

Kohanimi (lähim asula).

Kasvukoht: aed, park, niit, mets.

Metsas/ pargis lisa lähikonnas kasvavad puuliigid.

Kasvupind ehk substraat (mullal, samblas, sõnnikul, okka-/ lehekihil, puidul jm). Kui suudad puidu, okka- või lehekihi taimeliike määrata, pane ka see kirja.

Kogumise kuupäev ja koguja(te) nimed.

Tunnustest võiks kirja panna värsked seened lõhna ja maitse. Maitsemiseks hammusta väike tükk seenelihast, mälu natuke ja sülitada siis välja. Mitmetel liikidel võib seeneliha esialgu olla maheda maitsega, aga jätta kurku viha järelmaitse.

Kodus

3) Kuivatamine

Värsked seened võib kohe mükoloogidele toimetada kas puhtas paberkotis või topsis. Kilekotis hakkavad seened kohe kiirelt lagunema. Kui on selge, et paari päevaga leiud uurijateni ei jõua, siis on mõistlik seened kogumispäeval kuivama panna. Parim on kasutada toidukuivatit, millel saab temperatuuri valida, sobiv temperatuur on vahemikus 30–40°C, siis säilib molekulaarseks uurimiseks vajalik DNA. Väikseid viljakehasid õnnestub kuivatada ka toatemperatuuril.

Suuremad viljakehad (kübara läbimõõt alates 10 cm) tuleks kuivamise kiirendamiseks pikuti pooleks lõigata. Puravikud, mis kuivavad kauem, võib pikuti ca 1 cm paksuseks viilutada.

Kuivamisega sõltub viljakeha suurus ja niiskusesisaldusest, selleks võib kuluda öö kuni mitu päeva, et saada soovitud krõpskuiv seen.

Taimede lehtedel jm osadel kasvavaid mikroskoopilisi parasiitseeni kuivatatakse koos taimega paberi (nt ajalehed või paberkäterätikud) vahel.

4) Säilitamine

Kuivad viljakehad pane sobiva suurusega minigrip kotti (10 × 10 cm, 10 × 15 cm), et need niiskust uuesti sisse ei tõmbaks. Pisikesed viljakehad (alla 1 cm) võid enne panna paberkäterätikust volditud ümbriku.

Koti sisse lisa pabersilt seene leiandmetega. Soovi korral anna oma eksemplarile personaalne number, mis koosneb su nimetähtedest ja numbrist (nt Kuulo Kalamees: KK001, KK002. Kogumisaastate eristamiseks võib kasutada aastaarvu, nt KK24-001, KK24-002).

5) Seenekogusse saatmine

Kuivatatud seened saad toimetada seenekogusse talletamiseks, andes mükoloogidele eelnevalt oma leiust ja esialgsest määrangust teada. Liigi varasematest leidudest Eestis saad ülevaate eElurikkuse kodulehelt (<https://elurikkus.ee/>).

Kõik seenekogu eksemplarid sisestatakse andmebaasi PlutoF (<https://plutof.ut.ee/#/login>), mille kasutajateks saavad kõik soovijad registreeruda. Eesti seenekogude andmed on avalikustatud eElurikkuse kodulehel ja maailma elurikkuse teabekogus GBIF (<https://www.gbif.org>). Mida rohkem andmeid erinevate liikide kohta sinna jõuab, seda parem elurikkuse uurijatele!

Kontakt:

Tartu Ülikooli seenekogu (TUF) kuraator:

Irja Saar

irja.saar@ut.ee

J. Liivi 2

50409 Tartu